

PAZARTESİ SENDROMUNDAN PAZARTESİ ACISINA: **SAHRAALTI AFRİKA'DA DEPREMLER**

DR. VOLKAN İPEK

Akademisyen YEDİTEPE ÜNİ.

“

Uzmanlara göre Şehitkamil ve Ekinözü'ndeki depremlerden sonra Anadolu plakası Afrika plakasına doğru üç metre hareket etti. Anadolu plakasının Afrika plakasına doğru hareket etmesi aslında bir yuvaya dönüş hikâyesi sayılabildi. Anadolu topraklarının yer aldığı bu plaka 100 milyon yıl önce Afrika plakasının içindeydi yani aslında Anadolu Afrika'nın bir parçasıydı.

”

C

umartesi ve pazar gün-
lerinden oluşan hafta so-
nunun bitimine doğru

yeni haftanın başlangıcıyla ilgili hissedilen kaygılara pazartesi sendromu adı verilir. Genellikle pazar günü güneşin batışıyla başlayan bu sendrom bazen pazartesi öğleden sonraya kadar bile devam edebilir, çoğu zaman da pazartesi akşamı sona erer. Pazartesi sendromu çeşitli bunalımlar yaratabilir. Yeni haftaya başlamakla ilgili ortaya çıkan pazartesi sendromu 5 Şubat 2023 Pazar gününü 6 Şubat 2023 Pazartesi gününe bağlayan gece saat 4.17'de Gaziantep'in Şehitkamil ilçesinde yaşanan ve yaklaşık 100 saniye süren 7.8 büyüklüğündeki depremlerle pazartesi acısına dönüştü. Pazartesi acısı, ne yazık ki 6 Şubat 2023 tarihinde saat 13:20'de Kahramanmaraş'ın Ekinözü ilçesinde 7.5 büyüklüğünde meydana gelen ve 45 saniye süren ikinci depremde daha da büyüdü. İki deprem sonunda

Türkiye'deki 11 şehirden yaklaşık 45.000, Suriye'de ise 6.500 kişi hayatını kaybetti, 125.000 kişi de yaralandı. Cumhuriyet tarihinde en fazla kaybın yaşandığı doğal afet sayılan 2023 Şehitkamil ve Ekinözü depremleri yaklaşık 6.500 binanın da yıkılmasına neden oldu.

ANADOLU VE AFRIKA KITASI ETKİLEŞİMİ

Uzmanlara göre Şehitkamil ve Ekinözü'ndeki depremlerden sonra Anadolu plakası Afrika plakasına doğru üç metre hareket etti. Anadolu plakasının Afrika plakasına doğru hareket etmesi aslında bir yuvaya dönüş hikâyesi sayılabilirdi. Anadolu topraklarının yer aldığı bu plaka 100 milyon yıl önce Afrika plakasının içindeydi yani aslında Anadolu Afrika'nın bir parçasıydı. Plakanın

Afrika'dan kopup şimdiki yerine gelmesi 50 milyon yıl aldı. 50 milyon yıl önce Anadolu ve Afrika Akdeniz tarafından net olarak ayrılmışken, 25 milyon yıl önce Arap Yarımadası'nı barındıran alt plaka Suriye, İsrail, Ürdün, Irak ve İran alt plakasını iterek Anadolu'nun ve Afrika'nın arasında bir kara bağlantısı oluşturdu. Orijin olarak Afrika'nın bir parçası sayılan Anadolu'daki 2023 depremi doğal olarak yine orijin olarak Afrika'da yaşanmış depremlere örnek oluşturabilir.

Sahraaltı Afrika'da 1884 yılından 2022 yılına kadar olan süreçte ilk deprem 1913 yılında Eritre'de yaşandı. 6.3 şiddetindeki bu depremde 18 kişi hayatını kaybetti ve 100 kişi yaralandı. Ülkedeki ikinci deprem 1915 yılında 5.8 şiddetinde olurken 24 kişi hayatını kaybetti, 72 kişi de yaralandı. Bu iki depreme ek olarak 1921 yılında yaşanan 6.1 şiddetindeki üçüncü depremde ise hayatını kaybeden ya da yaralanan olmadı.

Kıtadaki depremler bilimsel olarak 1884 yılında ölçülmeye başlandı ve o yıldan 2022 yılına kadar toplam 11 ülkede 45 deprem meydana geldi. Bu depremlerin en büyüğü 2006 yılında 7.0 şiddetinde Mozambik'te, en hafifi 2017 yılında 4.4 şiddetinde Tanzanya'da yaşandı. En çok ölü 1983 yılında Gine'de 6.3 büyüklüğündeki depremde, en çok yaralı ise 1966 yılında Ruanda'da 6.8 şiddetindeki depremde görüldü. En çok deprem 10 kereyle

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde, en az deprem ise bir kereyle Gine'de ve Mozambik'te yaşandı.

SAHRAALTI AFRIKA'DA DEPREMLER TARİHİ VE ETKİLERİ

Sahraaltı Afrika'da 1884 yılından 2022 yılına kadar olan süreçte ilk deprem 1913 yılında Eritre'de yaşandı. 6.3 şiddetindeki bu depremde 18 kişi hayatını kaybetti ve 100 kişi yaralandı. Ülkedeki ikinci deprem 1915 yılında 5.8 şiddetinde olurken 24 kişi hayatını kaybetti, 72 kişi de yaralandı. Bu iki depreme ek olarak 1921 yılında yaşanan 6.1 şiddetindeki üçüncü depremde ise hayatını kaybeden ya da yaralanan olmadı. Bu üç deprem o dönem İtalyanlar tarafından yönetilen ülkedeki güçlü mühendislik becerisinin sonucu binalar sayesinde beklenenden daha hafif şekilde atlatıldı. 1880 yılında ülkeye giren İtalyanların yaptıkları binalar günümüzde başkent Asmara'da neredeyse kusursuz şekilde görülebilir. Bu binalar 2011 yılındaki deprem sonucu Kızıldeniz'in dibinde patlayan Nabro stratovolkanının yarattığı depremde bile yıkılmadı ancak Nabro stra-

tovolkanının patlaması sonucu oluşan tsunamide 7 kişi öldü, 31 kişi yaralandı. 1921 yılında yaşanan bir deprem de Etiyopya'daydı. 5.9 şiddetindeki bu depremin sonucunda 118 kişi öldü, 242 kişi yaralandı. Eritre ve Etiyopya'daki 1921 depremlerinden sonra Sahraaltı Afrika'da 1952 yılında Botsvana'da 6.7 şiddetinde 18 kişiyi öldüren depreme kadar başka deprem yaşanmadı.

Bunun yanında 1960'lı yıllar Sahraaltı Afrika için tam bir deprem dönemi idi. 1960 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde sırayla 6.3 ve 6.5 şiddetli iki deprem meydana geldi ancak ölen olmadı. 1961 yılında Etiyopya'da 6.5 şiddetindeki depremde 38 kişi öldü, yaklaşık 1000 kişi yaralandı. 1964 yılında Tanzanya'daki 6.0 şiddetindeki depremde 1 kişi öldü, 1 kişi yaralandı. 1966 yılında önce Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki 6.8 şiddetindeki depremde 157 kişi öldü, 498 kişi yaralandı, sonrasında ise Ruanda'daki 6.8 şiddetindeki depremde 57 kişi öldü, 219 kişi yaralandı. 1960'lı yıllardaki deprem dalgası 1969 yılında Etiyopya'daki 6.2 şiddetindeki depremde 40 kişinin ölümüne 160 ki-

şinin de yaralanmasıyla sona erdi. 1973 yılında Etiyopya'daki 5.9 şiddetinde çıkan ve ölenin ya da yaralananın olmadığı depremin ardından 1983 yılında Gine'de 6.3 şiddetinde görülen ve 300 kişinin ölüp 1500 kişinin yaralandığı deprem Sahraaltı Afrika'daki ikinci sonuçları en ağır olandı. 1989 yılında Malavi'de 6.3 şiddetindeki depremde ise 9 kişi öldü, 100 kişi de yaralandı. Bu depremi, 1992 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde 6,4 şiddetli olup 8 kişinin ölümüyle ve 137 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan deprem izledi. Tıpkı 1960'lı yıllar gibi 2000'li yıllarda da Sahraaltı Afrika çok fazla deprem gördü. 2000 yılındaki 6,5 şiddetindeki Tanzanya depreminde kimse ölmesede 6 kişi yaralandı, 2002 yılındaki 5,5 şiddetindeki yine Tanzanya depreminde 2 kişi öldü 300 kişi yaralandı, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde 6,2 şiddetindeki depremde 2 kişi öldü ama yaralanan olmadı. 2005 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki 6,8 şiddetindeki depremde 6 kişi, 2008 yılındaki 5,9 şiddetindeki depremde ise 44 kişi hayatını kaybetti. 2006 yılında Mozambik'te Sahraaltı Afrika'da bugüne kadar görülmüş en şiddetli deprem yaşandı. 7,0 şiddetindeki depremde 4 kişi öldü, 36 kişi yaralandı. 2009 yılında Malavi halkı 13 gün içinde toplam dört deprem gördü. Ülke 6 Aralık tarihinde 5,8 şiddetli, 9 Aralık tarihinde 5,9 şiddetli, 13 Aralık tarihinde 5,4 şiddetli, 19 Aralık tarihinde ise 6,0 şiddetli dört deprem yaşadı. Bu depremlerin sonunda 4 kişi öldü, 82 kişi yaralandı.

Sahraaltı Afrika ülkeleri 2010'lu yılları da depremlerle geçirdi. 2010

yılında 5,1 şiddetindeki Etiyopya'daki depremde 238 kişi öldü. 2015 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki 5,8 şiddetindeki deprem 3 kişiyi öldürüp 30 kişiyi yaraladı. 2016 yılından 2019 yılına kadar olan süreçte de Tanzanya üç deprem yaşadı. 2016 yılındaki 5,9 şiddetindeki depremde 23 kişi öldü, 252 kişi yaralandı. 2017 yılındaki 4,4 şiddetindeki depremde 1 kişi öldü, 18 kişi yaralandı. 2019 yılındaki 5,5 şiddetindeki depremde de 1 kişi öldü, 25 kişi yaralandı. Bu depremleri 2021 yılında Tanzanya'daki 4,8 şiddetli ve sadece bir kişiyi yaralayan deprem ile Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde biri 5 şiddetli ve 2 kişinin ölümüyle ve 10 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan deprem ve yine aynı yıl 4,7 şiddetli ve 1 kişinin ölümüyle sonuçlanan deprem izledi. 2022 yılında Sahraaltı Afrika'da herhangi bir deprem olmazken 2023 yılındaki günlerde en son deprem Tanzanya'da 17 Şubat tarihinde 4,3 şiddetinde görüldü. Bu depremde ise herhangi bir can kaybı ya da yaralanma yaşanmadı.

Sahraaltı Afrika gibi bölgelerde betonun şehir merkezleri dışında çok fazla kullanılmaması depremde avantajken, Hatay ve Kahramanmaraş'taki binalarda kullanılan betonun kalitesizliği pek çok insanın ölümüne neden oldu. Pazartesi sendromları, umarız ki bir daha hiçbir ülkede yerini pazartesi acılarına bırakmaz.

100 milyon yıl önce Anadolu'yu da içinde barındıran Afrika Kıtası'ndaki depremler yoğun olarak 1960'lı ve 2000'li yıllarda görüldü. 1884 ile 2023 arasındaki 35 depremde ortalama 6,3 şiddetindeki depremlerde ortalama 38 kişi hayatını kaybetti, 59 kişi de yaralandı.

Bu depremlerin çoğunun deniz açıklarında olması, özellikle 1960'lı yıllarda kırsal bölgede tek katlı çok fazla ev bulunması, evlerin betondan yerine kireçten, çamurdan ya da samandan yapılması, Afrika Kıtası'ndaki fay hatlarının Kuzey Afrika'daki Mısır'dan başlayıp bir hatla Doğu Afrika'dan Güney Afrika'ya inmesi gibi etkenlerle Tanzanya, Ruanda, Mozambik, Eritre, Botsvana ve Etiyopya gibi Doğu Afrika ülkelerini kapsadı. Bunların dışında fay hattı geçmemesine rağmen Batı Afrika'daki Gine'de 6,3 şiddetinde bir depremin olması da ilginçti. Büyük olasılıkla bu depremi meydana getiren Gine'nin de bir kıyısının bulunduğu Atlantik Okyanusu'ndaki tektonik hareketlerdi. Her nerede olursa olsun, depremler bize gösterdi ki yerleşim yerlerinde kullanılan betonun kalitesi o yerleşim yerlerinde yaşayan insanların hayatlarını büyük oranda etkilemekteydi. Sahraaltı Afrika gibi bölgelerde betonun şehir merkezleri dışında çok fazla kullanılmaması depremde avantajken, Hatay ve Kahramanmaraş'taki binalarda kullanılan betonun kalitesizliği pek çok insanın ölümüne neden oldu. Pazartesi sendromları, umarız ki bir daha hiçbir ülkede yerini pazartesi acılarına bırakmaz. ■